

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 930.25-021.51:347.921.4=161.2(477.83/.86):323.281

DOI 10.69550/3041-1467.10.361966

Степан КОБУТА

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин, Карпатський національний університет імені В. Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76000 (stepan.kobuta@cmu.edu.ua)

ORCID: 0000-0002-9210-3319

ResearcherID: PLC-7015-2026

Stepan KOBUTA

PhD (History), Associate Professor of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Faculty of History, Political Science and International Relations, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, 57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (stepan.kobuta@cmu.edu.ua)

Бібліографічний опис статті: Кобута, С. (2026). Архівні джерела про кримінальні переслідування українських галицьких адвокатів органами НКВС під час Другої світової війни. *Axis Europae*, 10, 43–52. doi: 10.69550/3041-1467.10.361966

Bibliographic Description of the Article: Kobuta, S. (2026). Arkhivni dzherela pro kryminalni peresliduvannia ukrainskykh halytskykh advokativ orhanamy NKVS pid chas Druhoi svitovoi viiny [Archival records on NKVD criminal prosecution of Ukrainian Galician lawyers during World War II]. *Axis Europae*, 10, 43–52. doi: 10.69550/3041-1467.10.361966 [in Ukrainian].

**АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ
УКРАЇНСЬКИХ ГАЛИЦЬКИХ АДВОКАТІВ
ОРГАНАМИ НКВС ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Анотація. Мета статті – дати джерелознавчу характеристику змісту та наповнення архівних кримінальних справ НКВС стосовно українських адвокатів в ході радянської окупації Станіславської (нині Івано-Франківської) області під час Другої світової війни. **Хронологічні межі** роботи охоплюють період від початку анексії Радянським Союзом західноукраїнських галицьких земель у вересні 1939 р. – початку кримінальних переслідувань місцевих правників, і до завершення війни у вересні 1945 р., коли були сформовані останні досліджувані архівні справи. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності, із застосуванням структурно-функціонального та порівняльного методів при розгляді неопублікованих кримінальних справ, системному аналізі вміщених у них історичних фактів. **Наукова новизна статті** полягає у комплексному евристичному розборі виявлених архівних справ,

коментарі спільних та особливих деталей кримінальної та судової документації тогочасної каральної системи СРСР.

Висновки. Здійснений аналіз матеріалів опрацьованих кримінальних справ дозволяє простежити важливі джерелознавчі аспекти подібного роду історичних джерел та зробити певні узагальнення. Більшість справ мають персональний характер, у яких відображено формування масиву документів біографічного та кримінально-процесуального складу стосовно конкретного діяча. Тільки у двох кримінальних справах мова йде про групи з трьох і двох персоналій, стосовно яких були порушені кримінальні провадження, що завершилося ухваленням відповідних вироків. Стандартна структура усіх справ містить анкетні дані підслідних, у більшості з них наявні постанови військових прокурорів про затримання чи арешт, протоколи допитів і проведення очних зустрічей, постанови з вказаним кримінальним обвинуваченням, витяги з протоколів особливих нарад або ж рішення судових органів. У частині справ наявні описи вилученого майна чи особистих речей, фото ув'язнених, апеляційні звернення до вищестоящих судових інстанцій. Майже всі справи завершуються рішеннями Івано-Франківської обласної прокуратури у 1989 – 1990 рр. про підпадання засуджених під дію указу Президії Верховної Ради СРСР щодо відновлення порушених прав, і відповідно на реабілітацію чи визнання їхньої невинуватості.

Вивчені матеріали кримінальних справ дозволяють значно розширити персональні відомості про українських правників, їхню політичну чи громадську діяльність в попередні часи, родинні та суспільні зв'язки. Мова йде про активних громадських діячів, інформацію про яких в часи комуністичного режиму здебільшого замовчувалася або ж була відповідно препарована та викривлена. Тож введення сукупності виявлених фактів в науковий обіг дозволить не тільки відобразити алгоритм функціонування репресивної системи, методика фальсифікації звинувачень, але й відтворити невідомі раніше дані біографічного чи суспільного характеру щодо репресованих постатей.

Ключові слова: адвокати, архівні джерела, кримінальна справа, НКВС, Особлива нарада, репресії.

ARCHIVAL RECORDS ON NKVD CRIMINAL PROSECUTION OF UKRAINIAN GALICIAN LAWYERS DURING WORLD WAR II

Abstract. *The purpose of the article is to provide a source-based description of the content of the NKVD archival criminal cases against Ukrainian lawyers during the period of Soviet occupation of the Stanislav (now Ivano-Frankivsk) region during World War II. Chronological boundaries of the article cover the period from the annexation of Western Ukrainian Galician lands by the Soviet Union in September 1939 (the beginning of criminal prosecutions of local lawyers), and up to the end of the war in September 1945, when the last archival cases under study were formed. Research methodology is based on the principles of scientificity, objectivity, with the use of structural-functional and comparative methods applied to unpublished criminal cases as well as a systematic analysis of the historical facts. Scientific novelty of the paper is in a comprehensive heuristic analysis of the discovered archival cases, commentary on common and specific details of the criminal and judicial documentation of the then penal system of the USSR.*

Conclusions. *The analysis of the materials of the archived criminal cases allows to single out important aspects of this type of historical sources and make certain conclusions.*

Most of the cases are personal in nature, they focus on the documents of biographical and criminal procedural nature regarding a specific figure. Only two criminal cases concerning the groups of three and two personalities ended up having corresponding verdicts. The standard structure of all the cases contains personal data of the suspects, most of them contain resolutions of military prosecutors on detentions or arrests, protocols of interrogations and face-to-face meetings, verdicts, excerpts from the protocols of special meetings or decisions of judicial bodies. In some cases, there are descriptions of seized property or personal belongings, photos of prisoners, appeals to higher judicial instances. Almost all cases end include final verdicts of the Ivano-Frankivsk Regional Prosecution Office in 1989 – 1990 on the convicted persons being subjects of the decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on the violated rights restoration, and their consequent rehabilitation or acquittal.

The criminal cases materials provide ample information on Ukrainian lawyers, their political or public activities prior to arrests, family and social ties. The paper focuses on active public figures, whose personal details and actions were usually hushed or distorted during the communist reign. Therefore, the introduction of the discovered material into scientific use provides a possibility not only to trace the pattern of the repressive system functioning, its ways of evidence and accusations falsifying, but also to get access to the previously unknown biographical facts or social data concerning repressed personalities.

Key words: *lawyers, archival sources, criminal case, NKVD (People's Commissariat for Internal Affairs), Special Council, repressions.*

Постановка проблеми. Репресії (узаконені державою насильницькі дії каральних органів) в умовах тоталітарного режиму спрямовані на покарання не тільки відвертих противників, але й формування почуття страху, приниження і послуху у потенційних (уявних) жертв. Масовість терору повинна забезпечити параліч волі суспільства до спротиву, примус до беззастережного сприйняття і покори владі. Апробовані у часи «великого терору» репресивні заходи в УРСР восени 1939 р. були перенесені на «визволені» комуністичною диктатурою західноукраїнські землі. Утвердження тут радянського режиму супроводжувалося відвертим насильством щодо політично різноманітного навіть за умов польського державного режиму українського галицького соціуму з метою політико-адміністративної уніфікації анексованих територій та викорінення політичної та громадської різноманітності.

Оскільки правнича верства галицького суспільства у міжвоєнний період залишалася провідником суспільно-політичного життя українців, більшість її представників, особливо адвокатів, потрапили під першу хвилю арештів та переслідувань. «Нейтралізація» відомих громадських діячів не тільки позбавляла населення авторитетних повітових лідерів і правозахисників, але й вихолощувала саму практику правозахисту. Іронія долі полягала в тому, що репресовані адвокати самі ставали стороною обвинувачення. Але звична процедура адвокатського захисту у радянській судовій системі була фікцією, тож українські юристи з дипломами європейських університетів перетворювалися на жертв репресивного свавілля комуністичного терору, що у своїй основі мав відверту антинаціональну великоросійську шовіністичну природу. З огляду на поведінку нинішніх російських військових злочинців та окупаційних органів на тимчасово окупованих територіях сучасної української держави, імперська антиукраїнська політика залишається в традиційній парадигмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті заявленої теми корпус джерелознавчих праць, у яких відображено підходи архівної евристики щодо виявлення, аналізу та систематизації змісту архівних кримінальних справ проти української правничої інтелігенції Станіславської області, тільки формується. Цікавим є аналіз М. Галівим та Н. Ільницькою архівного документу, пов'язаного із репресованим станіславським адвокатом М. Боднаром із Косова (Галів, Ільницька, 2021). Фактичний матеріал подібного роду документів має часткове відображення в історичних працях, присвячених загальній тематиці репресій на Станіславщині, дослідників П. Арсенича (Арсенич, 2006), В. Барана (Баран, 2021), Л. Вардзарука (Вардзарук, 2001) та ін. Частина архівного матеріалу використав автор у своїх попередніх публікаціях (Кобута, 2021). Водночас, джерелознавчий аспект цієї проблеми потребує розширеного наукового аналізу, на що спрямована дана публікація.

Об'єктом уваги стала доля українських адвокатів Станіславщини (колишнього Станіславського воеводства Другої Речі Посполитої, що у 1939 р. була перейменована радянською стороною на Станіславську область (нині Івано-Франківська обл.). Джерельну основу статті склали розсекречені кримінальні справи українських правників, що містяться у фондах Державного архіву Івано-Франківської області (ДАІФО) та Архіву Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області (Архів УСБУ ІФО). Вони були порушені стосовно місцевих правників органами НКВС у Станіславській області упродовж 1939 – 1941 та 1944 – 1946 рр. Довший час цей вид джерел був недоступний дослідникам і тільки в часи незалежної України частина з них втратила гриф «таємно» і опинилася в межах доступу науковців. Опрацьовано майже два десятки архівних кримінальних справ, де фігурантами були відомі й авторитетні адвокати і громадсько-політичні діячі Станіславщини І. Аронець, В. Банах, М. Бих, Г. Ганкевич, О. Дашинич-Кульчицький, П. Зволинський, О. Когут, Р. Комаринський, Р. Курбас, О. Крушельницький, А. Кузьмич, І. Луців, І. Могильницький, О. Навроцький, І. Новодворський, Ю. Олесницький та ін.

Мета статті – дати джерелознавчу характеристику змісту та наповненню архівних кримінальних справ НКВС стосовно українських адвокатів під час радянської окупації Станіславської області у роки Другої світової війни.

Виклад основного матеріалу. З приходом радянської влади практично усі названі вище правники опинилися у полі зору каральних органів. Більшість з них були арештовані у вересні–жовтні 1939 р. Упродовж першого періоду радянського режиму у 1939 – 1941 рр. у галицьких областях були затримані, арештовані й ув'язнені 78 українських адвокатів і адвокатських здобувачів (Рудницька, 1958, с. 472–476), приблизно 30 з них на Станіславщині. За нашими підрахунками під арешт та репресії потрапило більше чотирьох десятків адвокатів чи їх помічників, частина з них не входила до переліку прізвищ, згадуваних у праці за редакцією М. Рудницької. Стосовно половини з них, кримінальних справ не виявлено, хоч відомості про репресії отримали з інших джерел.

Традиційно в науковій літературі миттєвість арештів українських представників інтелігенції (серед яких було чимало адвокатів) пояснювалася захопленням оперативними групами НКВС документів чи архівів місцевої польської поліції та жандармерії, що містили інформацію і про активних учасників українського громадсько-політичного життя (Даниленко, Кокін, 2009, с. 211). Але аналіз наявних в архівних справах постанов військових прокурорів та інших процесуальних документів щодо дат арешту частини правників вказує, що вони здійснювалися у перший тиждень

після захоплення міст, коли ще не було здійснене формування територіальних відділків, а захоплені архіви фізично не вивчені. Тобто, оперативні групи НКВС мали заздалегідь укладені списки майбутніх жертв, затримували та ув'язнювали їх, а пізніше підводили під свої дії процесуальну основу.

Кожна із справ містить анкетну інформацію підслідних діячів, у яких відображено їх персональні дані: прізвище, ім'я, по батькові, дату і місце народження, соціальне походження, освіту та навчальні заклади, які закінчували, місце професійної діяльності особи, партійну приналежність, участь у військових діях під час Першої світової війни та в часи революції 1917 – 1921 рр., дані про членів родини. Це дозволяє уточнити або ж заповнити ті лакуни в біографіях багатьох діячів, котрі не відображені у наявних загальних даних і дозволяють розширити просопографічний аналіз вивчення представників цієї соціально-професійної групи.

У протоколах допитів біографічні аспекти часто ставали полем прискіпливої уваги слідчих, особливо стосовно участі підслідних у воєнних подіях або ж у партійному і громадському житті міжвоєнного часу. Прикметно, що частина арештованих адвокатів уникала в анкетних даних вказувати свій старшинський (офіцерський статус), обмежуючись стандартним поясненням – був мобілізований до австрійської армії, і практично не згадували про перебування в Українських січових стрільцях, арміях Української Народної Республіки чи Західно-Української Народної Республіки.

Другу складову особистих даних складають саме протоколи допитів підслідних осіб, де міститься розширена інформація про їхній життєвий шлях, трудову і громадську діяльність, уточнення щодо мотивації участі у конкретних подіях суспільного життя. Ця інформація подається зі слів самих діячів, вона конкретизується через відповідні додаткові чи перехресні питання слідчих, і завірена особистими підписами звинувачених. Наявність цих автографів дає можливість визначити манеру самих підписів та точність, або ж навпаки, розмитість вигляду цих підписів на сторінках протоколів різних хронологічних дат. Якщо на початковому етапі кримінального провадження підписи чіткі і впевнені, то з плином часу слідства вони стають дрібнішими та менш розмашистими, часто різняться від початкових протоколів виглядом чи якимись особливими відмінностями.

Практично у кожній справі містяться постанови про затримання чи арешт, здебільшого виконані машинописним способом на друкарських машинках. Але у п'яти справах є рукописом заповнені стандартні бланки, у яких дата винесення постанови про арешт вписана від руки і не завжди збігається із внесеними у протокол даними про затримання чи арешт підслідного. Особливо це притаманно справам, де арештовані діячі були у перші дні радянської окупації – 23–24 вересня 1939 р., натомість відповідні постанови військових прокурорів виписані на два-три дні пізніше. Це підтверджує описану у спогадах сучасників практику попередніх затримань чи позбавлення волі на основі заздалегідь складених списків, у яких фігурували активні учасники громадського життя. Пізніше стосовно них уже «підганялися» процесуальні документи та юридичні аргументи для затримання і заведення кримінальних справ.

Зокрема, адвокат Ю. Олесницький у Станіславі був затриманий 23 вересня 1939 р., перший допит проведений 30 вересня 1939 р., а постанова про арешт оформлена слідчим 9 жовтня 1939 р. (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 2, спр. 4712-П, арк. 1, 2.8). Втім, у справі є довідка від 4 травня 1940 р. про те, що Ю. Олесницький був затриманий і відправлений у в'язницю військовим прокурором Червоної армії, ордер на арешт тоді не виписувався і він у кримінальній справі відсутній» (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 2, спр.

4712-П, арк. 1а). Подібні невідповідності трапляються і у кримінальній справі адвоката з Калуша І. Аронця (Архів УСБУ ІФО, спр. 5726П, арк. 3, 57).

Більшість опрацьованих справ мають персональний характер, у яких відображено формування масиву документів біографічного та кримінально-процесуального складу стосовно конкретного діяча. Тільки у двох кримінальних справах мова йде про групу з трьох арештованих: А. Кузьмича, І. Могильницького, С. Новака із Коломиї (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 2, спр. 4691П), і двох персоналій: Р. Комаринського та О. Дашинича-Кульчицького (Архів УСБУ ІФО, спр. 12313П), стосовно яких були порушені кримінальні провадження, що завершилося ухваленням відповідних вироків.

Важливим для розуміння механізму репресій є звинувачувальні документи. Здебільшого вони у формі постанов особливої наради при обласних управліннях НКВС, наявні кілька документів особливих нарад при союзному НКВС (зокрема, по тому ж таки Ю. Олесницькому, якого возили до Москви для дізнання в рамках порушеної кримінальної справи проти К. Левицького). В опрацьованих справах шість постанов про міру покарання виписані особливими нарадами при Житомирському обласному управлінні НКВС, при цьому дата винесення вироків – весна-літо 1940 р. Це наводить на припущення, що при Станіславському управлінні НКВС подібний позасудовий орган не функціонував.

Витяги із постанов особливих нарад мають типову структуру: дату розгляду справи, статті обвинувачення – переважно мова йде про статтю 54 кримінального кодексу УРСР або ж статтю 58 кримінального кодексу СРСР із відповідними пунктами. Вироки визначалися у 5 або 6 років виправно-трудоих таборів, рідше – вісім років. Окремим ув'язненим додавали ще по три роки обмеження громадянських прав після відбуття покарання. Враховуючи середній вік звинувачених – 55–60 років, це по суті були пожиттєві вироки. Встановлено, що із майже двох десятків засуджених правників, які проходили по досліджуваних справах, відбув покарання і повернувся після ув'язнення тільки один – І. Могильницький

Частина справ правників розглядалася у Станіславському обласному суді. Супровідні документи подавалися частково українською мовою, протоколи судових засідань теж велися українською мовою. Рішення судів мали ширший діапазон термінів відбування покарання: від трьох до восьми років у залежності від кваліфікації і ступеня звинувачень.

Із досліджуваних справ тільки в одному випадку судовий вирок передбачав смертну кару. Мова йшла про молодого адвокатського кандидата О. Крушельницького, що за польської влади був симпатиком лівих політичних поглядів і надавав адвокатський захист представникам комуністичних організацій і «Сельробу». Звістки про його арешт спонукали сотні людей в Станіславі організувати збір підписів на його підтримку. У справі зберігаються листки із сотнями підписів, у яких відзначалась участь адвоката у судовому захисті робітників у період польського панування. Але слідчий не зважив на ці клопотання, а Станіславський обласний суд 28 лютого 1940 р. виніс О. Крушельницькому найсуворіший вирок – смертну кару через розстріл. Засуджений подав касаційну скаргу до Верховного суду УРСР, після її розгляду вирок обласного суду був пом'якшений, О. Крушельницького засудили на 10 років виправних таборів із конфіскацією його майна та 5 років поразки у правах після звільнення (Архів УСБУ ІФО, спр. 15327, арк. 50–71).

Іншою за процедурою розгляду та наслідками була кримінальна справа проти адвоката із повітового містечка Богородчани О.Когута. Він був головою повітового комітету Української соціалістичної радикальної партії, обирався депутатом польського сейму, мав вагомий рівень громадської підтримки серед українців повіту. Арештований органами НКВС у жовтні 1939 р., був звинувачений в антирадянській пропаганді, яку нібито провадив у 1930-х роках. В якості доказів використовувалися свідчення випадкових людей, котрих сам звинувачений не знав. Станіславський обласний суд у березні 1940 р. визначив міру покарання в чотири роки таборів. О. Когут теж оскаржив вирок у Верховному суді СРСР. Розгляд його справи завершився рішенням про звільнення правника через брак доказів. Проти О. Когута органи слідства висунули нові звинувачення, слідство велося ще рік. У травні 1941 р. його справу розглядала уже Особлива нарада при НКВС УРСР, рішенням якої адвоката засудили до восьми років виправно-трудових таборів (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 2, спр. 4715П, арк. 21–28).

Отже, більшість судових ухвал в опрацьованих справах виносилася проти інтересів звинувачених. Перегляд рішень обласних судів судами вищих інстанцій завершувався передачею справ на дослідження. У таких випадках повторний розгляд кримінального провадження справи уже здійснювався Особливою нарадою при НКВС. Терміни винесених вироків судами були від трьох до шести років, Особлива нарада встановлювала міру покарання шести або восьми років виправно-трудових таборів.

Типовий приклад подібного «правосуддя» – справа адвоката І. Луціва з міста Долина, арештованого 24 грудня 1939 р. Він був членом УНДО, але в ході слідства його постійно звинувачували у націоналістичній діяльності, належності до Організації українських націоналістів. І. Луців заперечував подібні інвективи, не визнавав надуманих слідчими «гріхів». Тож його справа була передана до Житомирського управління НКВС і Особливою нарадою у березні 1941 р. його засудили на вісім років таборів (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 2, спр. 4616П, арк. 27–35).

Із досліджених джерел тільки в одному випадку підозрюваний був звільнений судом від покарання, а його справа закрита «за відсутністю складу злочину». Це справа адвоката з містечка Рожнятів Р. Курбаса. Після арешту у жовтні 1939 р. він шість місяців утримувався у в'язниці із типовими для того часу звинуваченнями. При розгляді справи Станіславський обласний суд ухвалив постанову про визнання підсудного невинуватим на підставі того, що показання свідків проти адвоката не підтвердилися, а самі свідки відмовилися від своїх слів (Архів УСБУ ІФО, спр. 539П, арк. 34–40). Це був рідкісний випадок тогочасного «правосуддя», який дав Р. Курбасу можливість вийти на волю і продовжити життя.

З поверненням радянського режиму у 1944 р. репресії щодо правників продовжилися. В опрацьованих кримінальних справах адвокатів П. Зволинського з Болехова та О. Навроцького з Делятина основними злочинними діями визначалися співпраця з німецькими окупаційними органами та переслідування єврейського населення. Ігнорувалися пояснення звинувачених про непричетність до будь-яких подібних вчинків з їхнього боку, натомість до уваги бралися свідчення осіб, у яких були певні мотиви, пов'язані із особистими стосунками із підозрюваними. Як наслідок, П. Зволинський, незважаючи на фактичну безпідставність звинувачень, був засуджений Особливою нарадою при МДБ СРСР на 1 рік виправних робіт (Ф. Р-2157, оп. 2, спр. 13124-П, арк. 17–24).

Адвоката О. Навроцького військовий трибунал НКВС СРСР у грудні 1945 р. засудив на 10 років виправних таборів та 5 років обмеження прав. Оскарження вироку

через прокуратуру УРСР призвело до перегляду справи, під час якої звинувачення у причетності до злочинів нацистів не підтвердилися. Однак остаточний вирок залишився каральним, термін ув'язнення був зменшений до шести років (Архів УСБУ ІФО, спр. 8212 П, арк. 94–107).

При вивченні архівних документів кримінальних справ впадає у вічі невисокий кваліфікаційний рівень працівників НКВС. Здебільшого це молодші офіцери: молодший лейтенант, лейтенант, а також особи із сержантськими званнями. Серед прокурорів фігурують старші лейтенанти, рідше – капітани. Лексика та характер запитань багатьох слідчих у протоколах допитів в різних справах вказує на наявність певного ідеологічного шаблону звинувачень: «контрреволюційна» або ж «антирадянська» діяльність, «буржуазні прояви», «ворожість» до радянської держави. При цьому галицькі правники не були громадянами СРСР і не могли насправді вести антидержавну діяльність стосовно чужої їм країни. Аргументи юридичного характеру сторона звинувачення не приймала, домагаючись визнання провини самими підслідними.

Кожна із виявлених кримінальних справ містить наприкінці постанови прокурорів УРСР 1989–1991 рр. про перегляд справ, у більшості з них винесено рішення про неправомірність застосування покарання та реабілітацію звинувачених осіб як незаконно засуджених. У частині кримінальних справ є фото підслідних, зроблені під час слідства. Це дозволило встановити зовнішній вигляд частини правників, візуальне зображення про яких у науковій літературі чи спогадах сучасників було відсутнє.

Загалом, кримінальні судові справи є специфічним видом історичного джерела, при роботі з яким доводиться враховувати суб'єктивний фактор сторони звинувачення, вимушеність конформізму підслідних через можливе застосування щодо них фізичного і психологічного впливу.

Висновки. Здійснений аналіз матеріалів опрацьованих кримінальних справ дозволяє простежити важливі джерелознавчі аспекти подібного роду історичних джерел та зробити певні узагальнення. Більшість справ мають персональний характер, у яких відображено формування масиву документів біографічного та кримінально-процесуального складу стосовно конкретного діяча. Тільки у двох кримінальних справах мова йде про групи з трьох і двох персоналій, стосовно яких були порушені кримінальні провадження, що завершилося ухваленням відповідних вироків. Стандартна структура усіх справ містить анкетні дані підслідних, у більшості з них наявні постанови військових прокурорів про затримання чи арешт, протоколи допитів і проведення очних зустрічей, постанови з вказаним кримінальним обвинуваченням, витяги з протоколів особливих нарад або ж рішення судових органів. У частині справ наявні описи вилученого майна чи особистих речей, фото ув'язнених, апеляційні звернення до вищестоящих судових інстанцій. Майже всі справи завершуються рішеннями Івано-Франківської обласної прокуратури у 1989–1990 рр. про підпадання засуджених під дію указу Президії Верховної Ради СРСР щодо відновлення порушених прав, і відповідно на реабілітацію чи визнання їхньої невинуватості.

Вивчені матеріали кримінальних справ дозволяють значно розширити персональні відомості про українських правників, їхню політичну чи громадську діяльність в попередній період, родинні та суспільні зв'язки. Мова йде про активних громадських діячів, інформацію про яких в часи комуністичного режиму здебільшого замовчували або ж препарували та викривляли. Тож введення сукупності виявлених фактів в науковий обіг дозволить не тільки відобразити алгоритм функціонування

репресивної системи, методу фальсифікації звинувачень, але й відтворити невідомі раніше дані біографічного чи суспільного характеру щодо репресованих постатей.

Подяка. Автор висловлює подяку членам редакційної колегії та рецензентам за ретельний аналіз і слушні рекомендації щодо удосконалення окремих положень статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Арсенич, П. (2006). *Галичани – жертви більшовицьких репресій*. Івано-Франківськ: Лілея – Нова Зоря.

Архів УСБУ ІФО – Архів Управління Служби безпеки України у Івано-Франківській області.

Баран, В. (2020). Органи НКВС як інструмент сталінських репресій у західних областях України (вересень–грудень 1939 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 4/46, 57–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215321>.

Вардзарук, Л. (Упор.). (2001). *Реабілітовані історією. Івано-Франківська область*. Т. 2. Івано-Франківськ: Місто-НВ.

ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області.

Даниленко, В., Кокін, С. (Упор.). (2009). *Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України*. Ред. кол.: Г. Боряк, Вас. Даниленко (відп. ред.), С. Кокін, О. Лисенко, І. Матяш, Н. Миронець, НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Служба безпеки України; Галузевий державний архів. К.: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія».

Галів, М., Ільницька, Н. (2021). Лист галицького правника Михайла Боднара до керівників радянської держави (13 серпня 1945 р.): аналіз кризь призми історії повсякдення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 103–119. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234425>.

Кобута, С. (2020). Українські адвокати Станиславівщини – жертви комуністичного і нацистського репресивних режимів у 1939–1945 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 4/46, 106–131. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215315>

Рудницька, М. (Ред.). (1958). *Західня Україна під більшовиками IX. 1939 – VI. 1941*. Збірник. Нью-Йорк.

REFERENCES

Arkhir USBU IFO – Arkhir Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Ivano-Frankivskii oblasti [The Archive of the Security Service of Ukraine in the Ivano-Frankivsk Region].

Arsenych, P. (2006). *Halychany – zhertyv bilshovytskykh represii* [People of Galychyna – victims of the communist regime] Ivano-Frankivsk: Lileia – Nova Zoria [in Ukrainian].

Baran, V. (2020). Orhany NKVS yak instrument stalinskykh represii u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (veresen-hruden 1939 r.) [NKVD authorities as a tool of Stalin's repression in the western regions of Ukraine (September-December 1939)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*

imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 4/46, 57–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215321> [in Ukrainian].

Danylenko, V., & Kokin, S. (Comp.). (2009). *Radianski orhany derzhavnoi bezpeky u 1939 – chervni 1941 r.: dokumenty HDA SB Ukrainy* [The Soviet Institutions of the State Security in between 1939 – 1941] [in Ukrainian] Red. kol.: H. Boriak, Vas. Danylenko (vidp. red.), S. Kokin, O. Lysenko, I. Matiash, N. Myronets;, NAN Ukrainy. Instytut ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho; Sluzhba bezpeky Ukrainy; Haluzevyi derzhavnyi arkhiv. K.: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].

DAIFO – Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti [The State Archive of the Ivano-Frankivsk Region].

Haliv, M., & Ilnytska, N. (2021). Lyst halytskoho pravnyka Mykhaila Bodnara do kerivnykiv radianskoi derzhavy (13 serpnia 1945 r.): analiz kriz pryzmu istorii povsiadkennia [The Galician lawyer Mykhailo Bodnar’s letter to the senior officials the Soviet state (August 13, 1945): analysis through the prism of history of everyday]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 7/49, 103–119. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234425> [in Ukrainian].*

Kobuta, S. (2020). Ukrainski advokaty Stanyslavivshchyny – zhertvy komunistychnoho i natsytskoho represyvnnykh rezhymiv u 1939 – 1945 rr. [Ukrainian advocates in the Stanislaviv region as victims of the communist and Nazi repressive regimes between 1939 – 1945]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 4/46, 106–131. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215315> [in Ukrainian].*

Rudnytska, M. (Ed.). (1958). *Zakhidnia Ukraina pid bolshevykamy IX.1939 – VI.1941* [Western Ukraine under the Soviet Rule. IX.1939 – VI.1941]. Zbirnyk. Niu-York [in Ukrainian].

Vardzaruk, L. (Comp.). (2001). *Reabilitovani istoriieiu.* [Rehabilitated by History]. Ivano-Frankivska oblast. T. 2. Ivano-Frankivsk: Misto-NV [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 3 лютого 2026 р.
Стаття рекомендована до публікації 30.04.2026.
Стаття опублікована 30.05.2026.*